

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการหรือระบบการศึกษาของไทยเปรียบเสมือนโรงงานขนาดใหญ่ซึ่งผลิตมนุษย์หรือคนไทยออกมาเพื่อสร้างความเจริญ ฉะนั้นกระทรวงนี้จึงมีความสำคัญมากเป็นกระทรวงที่ต้องสร้างบุคลากรหรือมนุษย์ที่เป็นต้นแบบอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นภารกิจที่กระทรวงศึกษาธิการจะต้องดำเนินการก็คือ การเสริมสร้างโอกาสในการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกคน การสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพและพัฒนามาตรฐานการศึกษา เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และต่อเนื่อง ประชาชนมีคุณภาพ คุณธรรม ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมฐานความรู้ และทำให้ประเทศมีศักยภาพในการแข่งขันเพิ่มขึ้น เพื่อสอดคล้องกับพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงพระราชทานแก่คณะครูและนักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2504 ความตอนหนึ่งว่า “...การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนล้วนพอเหมาะกันทุกๆด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถดำรงรักษาความเจริญ มั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540 : 17)

สังคมไทยในปัจจุบันมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมนุษย์ไม่สามารถเผชิญกับความซับซ้อนและความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ ซึ่งเกิดภาวะวิกฤต เช่น ไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจน การไม่มีงานทำ ความเครียด ความรุนแรง ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ อุบัติเหตุ ความขัดแย้ง อาชญากรรม การทำลายสิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ จึงไม่สามารถจัดระบบชีวิตและสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ การเรียนโดยการท่องหนังสือหรือเอาวิชาเป็นตัวตั้งไม่สามารถทำให้มนุษย์เผชิญและแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ เพราะโลกแห่งวิชาการกับโลกแห่งความเป็นจริงต่างกัน การเรียนโดยเอาวิชาการเป็นตัวตั้งทำให้แยกตัวออกจากความเป็นจริงของชีวิตและสังคมที่ซับซ้อนและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ประเวศ วะสี, 2540 อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : ก) การจัดการศึกษาจึงต้องมีเป้าหมายในการพัฒนาคน

ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 6

สถานศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งในสังคมที่มีภารกิจในการศึกษาอบรมแก่เด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไปของสังคมหรือชุมชนที่มาขอรับบริการ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือเพื่อพัฒนาเด็ก นักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพและมาตรฐานที่กำหนดไว้ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้และมีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”จะเห็นได้ว่าภารกิจของ สถานศึกษานั้น มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็น ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ, 2545 : 74)

ดังนั้น การที่จะพัฒนาคนไทยให้มีคุณลักษณะที่เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังกล่าว จึงต้องมีการปฏิรูปการศึกษาซึ่งหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งผู้บริหาร ครูผู้สอนผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนของการจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญต่อการปฏิรูป การเรียนรู้ตามแนวการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22, 23 และ 24 (12 –13) กล่าวไว้โดยสรุปดังนี้ 1) การยึด หลักการที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด 2) การเน้น ความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการ 3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การปฏิรูปสังคมไทยเพื่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งที่จะยืนหยัดอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ได้อย่างสง่างามจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานของการปฏิรูปการศึกษาเมื่อประเทศไทยได้ประกาศ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา หรือการปฏิรูปการ เรียนรู้ยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญ ที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม ศักยภาพ และต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการตาม ความเหมาะสม และสถานศึกษามีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนที่ เกี่ยวกับสถานศึกษาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะ อันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิก ที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆต้องมีลักษณะ หลากหลาย มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพสาระของหลักสูตรทั้งที่ เป็นวิชาการและวิชาชีพต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ

ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้ง การส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ด้วยเจตนารมณ์และ หลักการที่สำคัญดังกล่าว การปฏิรูปครูเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของการปฏิรูปการเรียนรู้และการ ปฏิรูปการเรียนรู้เป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาการปฏิรูปการเรียนรู้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายอย่าง เช่น ระบบบริหารจัดการหลักสูตรและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหาร สถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ศึกษานิเทศก์และสถาบัน ทางการศึกษาในท้องถิ่น เป็นต้น (กรมวิชาการ, 2543 : คำนำ)

จากเป้าหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่มุ่ง พัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน จึงได้กำหนดกลยุทธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2548 – 2552 โดยมีวิสัยทัศน์ให้เป็นองค์กรหลักในการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่าง ทัวถึงมีคุณภาพและพัฒนาสู่ความเป็นเลิศตามมาตรฐานสากลและได้กำหนดพันธกิจ 3 ประการ คือ 1) จัดส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคม จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างทั่วถึง 2) พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ขององค์กรรวมทั้ง เสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพ 3) ยกระดับขีดความสามารถ ของผู้เรียน เติบโตตามศักยภาพและมุ่งสู่มาตรฐานสากล

ขณะเดียวกันเพื่อให้สถานศึกษาเป็นหน่วยปฏิบัติได้มองเห็นภาพความสำเร็จ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดเป้าประสงค์ไว้ ดังนี้ 1) ด้านสิทธิและโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประชากรทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษา ขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามสิทธิอย่างทั่วถึงเท่าเทียมและตรงตามศักยภาพ 2) ด้านการพัฒนาการจัดการและ คุณภาพการเรียนรู้ ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) ด้านความสามารถในการแข่งขัน ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาด้านภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอาชีพเพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มสมรรถนะการแข่งขันในระดับนานาชาติและยังได้ กำหนด กลยุทธ์สู่ความสำเร็จ 6 ประการ คือ 1) สร้างความเสมอภาคและเพิ่มโอกาสเข้าถึงบริการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ปฏิรูปการเรียนรู้สู่การใช้ความรู้เป็นฐานการดำรงชีพ 3) เพิ่มศักยภาพครู และ บุคลากรทางการศึกษา 4) พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ 5) ระดมและจัดการ ทรัพยากรเพื่อการศึกษา 6) พัฒนามาตรฐานการศึกษาให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 1 – 4)

การที่จะดำเนินการพัฒนาการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยกลไกทั้งหมดใน โรงเรียนผนึกกำลังกัน เป็นหนึ่งเดียว ทุกคนมีส่วนร่วมประสานสัมพันธ์ให้มีพลังผลักดันนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติให้การปฏิรูป

การเรียนรู้ดำเนินไปทั้งโรงเรียน โดยบุคคลที่เป็นตัวอย่างสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำและประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายให้ร่วมกันจัดการศึกษา โดยผู้บริหารโรงเรียนจะต้องสร้างทีมงาน เพื่อนำไปสู่การจัดกิจกรรมงานหรือโครงการต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งหัวใจสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ คือ การจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนต้องมีบทบาทสำคัญที่จะใช้ภาวะผู้นำให้ทุกคนปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพดังกล่าว (สุพล วงสินธุ์, 2545 : 16-17) และ(เทียน ทองแก้ว, 2545 : 35) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการบริหารที่ดีนั้น ย่อมจำเป็นต้องอาศัยหัวหน้างานหรือผู้บริหารที่ที่มีความเป็นผู้นำที่ดี มีคุณสมบัติและลักษณะของผู้นำที่ดี และแสดงพฤติกรรมผู้นำอย่างเหมาะสมด้วย เพราะผู้นำนั้น เปรียบประดุจดวงประทีปขององค์กร ฉะนั้น ผู้นำย่อมเป็นหลักสำคัญยิ่งของหน่วยงานต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต่อผลงานอันเป็นส่วนรวม คุณภาพและคุณลักษณะของผู้นำ ย่อมมีผลสะท้อนต่อวิธีการปฏิบัติงาน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความมีประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา แต่ผู้บริหารโรงเรียนไม่อาจทำงานทุกอย่างให้สัมฤทธิ์ผลได้ลำพังเพียงคนเดียว จำเป็นต้องอาศัยผู้ร่วมงาน กระบวนการและการเป็นผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีทักษะในการนำคน และจงใจให้ผู้ร่วมงานทุกคนร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเสมอ กระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้อิทธิพลให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย นั้นเรียกว่า “ภาวะผู้นำ (Leadership) และพฤติกรรมผู้นำ (Leader Behavior)” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการบริหารงานโรงเรียน เพราะผู้บริหารสถานศึกษาต้องรับผิดชอบงานทุกอย่างของโรงเรียน จึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำที่ดีและแสดงพฤติกรรมผู้นำอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถบริหารงานของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้นำเป็นศิลปะหรือกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ตามในการโน้มน้าวให้ผู้ตามมีความเต็มใจและมีความกระตือรือร้นในการร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ดังนั้นภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นยิ่งในการบริหารงาน ดังที่ เบรินส์ (Burns, 1987 : 55 – 80) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า ภาวะผู้นำ คือการนำความคิดเกี่ยวกับผู้นำและผู้ตามมารวมกัน ทำให้ผู้นำและผู้ตามกลายเป็นมโนทัศน์ร่วม คือ การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของผู้นำและผู้ตามเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน ต่อมาบาสและอโวลิโอ (Bass and Avolio, 1990 : 13-20) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำไว้ 2 แบบ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) จะเน้นการแลกเปลี่ยนประโยชน์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม กล่าวคือ ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะกระตุ้นให้พนักงานทำงาน โดยมีความต้องการงานที่ชัดเจนและจัดการรางวัลเป็นผลตอบแทนการใช้ความพยายามพนักงาน เพื่อให้เขาทำงานบรรลุเป้าหมาย 2) ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leadership) จะเน้นการเปลี่ยนสภาพของทั้งบุคคลและระบบให้ดีขึ้นซึ่งผู้นำ จะทำให้ผู้ตามตระหนักถึง

ความสำคัญ ที่จะบรรลุภารกิจที่กำหนดไว้เป็นพิเศษอย่างชัดเจน หรือผู้นำชกจูงพนักงานให้ทำงานได้มากกว่าที่คาดหวังไว้ เพื่อให้บรรลุการทำงานที่เหนือกว่าเดิม และยอมรับในจุดประสงค์และภารกิจของหน่วยงาน ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการบริหารงาน และในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงแข่งขันกันสูง โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่มุ่งประสิทธิผลที่ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

ประสิทธิผลของสถานศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการดำเนินงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ (Hanmen and Freeman, 1977 : 109) ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งหวังยกระดับการศึกษาของชาติให้ได้มาตรฐานและจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ โดยได้บัญญัติให้กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และงานบริหารทั่วไปยังสถานศึกษาโดยตรง ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก กล่าวคือ มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไปมากขึ้นและดำเนินการได้อย่างอิสระ คล่องตัว และรวดเร็ว ซึ่งผู้บริหารในฐานะผู้แทนสถานศึกษา รวมทั้งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : ก-ค) ในระดับมากทุกด้านด้วยเหตุผลดังกล่าวเป็นการสนับสนุนประเด็นที่ว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการบริหารงานสถานศึกษา

จากรายงานการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ที่ผ่านมา พบว่า ยังมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ผลการดำเนินงานพัฒนาการศึกษาไม่บรรลุผลตามเป้าหมายปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะส่งเสริมประสิทธิผลในการจัดการศึกษาของโรงเรียน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 มีสถานศึกษาในสังกัดตั้งอยู่ 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และอำเภอบางสะพานน้อย มีสถานศึกษาทั้งหมด 132 โรงเรียน แบ่งเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก 53 โรงเรียน สถานศึกษาขนาดกลาง 64 โรงเรียน และสถานศึกษาขนาดใหญ่ 15 โรงเรียน มีข้าราชการครู 1,690 คน นักเรียน 34,654 คน ได้มีการพัฒนาและส่งเสริมโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 ตลอดมาแต่ไม่มีการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ว่ามีประสิทธิผลต่อการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือไม่

ด้วยเหตุผลความสำคัญ ความเป็นมา แนวคิด หลักการ และทิศทางการบริหารจัดการดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าในสถาบันการศึกษาหรือสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มี

ภาวะผู้นำที่ดีและสามารถแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมต่อบุคคลต่างๆ ในสถานศึกษา สามารถรวมคนให้องค์กรที่ทันสมัย มีคุณธรรมและจริยธรรม มีระบบการทำงานเป็นที่มีพฤติกรรม การมองการณ์ไกล และมุ่งสัมพันธ์รายบุคคล ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาได้ อย่างมีประสิทธิภาพทันเวลาทันเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศชาติ ซึ่ง ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะ ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำของ ผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

คำถามการวิจัย

1. พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 อยู่ในระดับใด
2. ประสิทธิผลการบริหารงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 อยู่ในระดับใด
3. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับ ประสิทธิภาพของการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 สัมพันธ์กันหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิภาพของการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผล การบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ได้ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 167 คน ครูผู้สอน จำนวน 1,690 คน รวมประชากรทั้งหมด 1,857 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ได้กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 118 คน ครูผู้สอนจำนวน 204 คน รวมกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมด 322 คน จำแนกเป็นแบบเป็นชั้นการกำหนด กลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางการกำหนดขนาดตัวอย่างของเครชชีและมอร์แกน

3. ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วย ตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ตัวแปรต้น เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมี ภาวะผู้นำ 6 ด้าน คือ 1) พฤติกรรมการมุ่งประสงค์ (Purposing) 2) พฤติกรรมการทำงานเป็นทีม (Teamwork) 3) พฤติกรรมมุมมองการณ์ไกล (Perspective) 4) พฤติกรรมมีคุณธรรมและ จริยธรรม (Personal Integrity) 5) พฤติกรรมวางแผน (Planning) และ 6) พฤติกรรม การมุ่งสัมพันธ์รายบุคคล (Individualized Consideration) เป็นตัวแปรต้น

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาโดยใช้แนวปฏิบัติงาน การจัดการศึกษาของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549 : 7 - 88) แบ่งตามโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดขอบข่ายกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา 4 งาน ประกอบไปด้วย 1) ด้านบริหารงานวิชาการ 2) ด้านบริหารงานงบประมาณ

3) ด้านบริหารงานบุคคล และ4) ด้านบริหารงานทั่วไป เป็นตัวแปรตาม ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ผลการบริหารงานของสถานศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เข้าใจความหมายเฉพาะของคำที่ใช้ในการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับประสิทธิผลการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ครั้งนี้ตรงกันผู้วิจัยจึงขอกำหนดความหมายหรือคำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัยไว้เป็นการเฉพาะดังต่อไปนี้

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บทบาทหน้าที่ พฤติกรรมและลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของกลุ่มให้เป็นหัวหน้า เป็นตัวแทน เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรม ให้เป็นผู้มีอำนาจ มีจำนวน 6 ด้าน ได้แก่

1.1 พฤติกรรมการมุ่งประสงค์ (Purposing) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษา ปฏิบัติโดยตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงานและชี้แจงจุดมุ่งหมายให้ผู้ร่วมงานรับทราบอย่างชัดเจน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยประสานให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจและดำเนินงานไปในทางเดียวกันโดยยึดจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เป็นหลัก และผู้บริหารจะสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานมีความพยายามไปถึงจุดหมายให้ได้

1.2 พฤติกรรมการทำงานเป็นทีม (Teamwork) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน โดยพยายามโน้มน้าวให้ผู้ปฏิบัติงานมีความมั่นใจในการทำงานและเปิดโอกาสให้ทีมงานทำงานโดยอิสระเต็มตามศักยภาพ

1.3 พฤติกรรมการณ์มองการณ์ไกล (Perspective) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงให้เห็นในการบริหารงานที่สามารถรับรู้ภารกิจที่ต้องทำ ท้นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สามารถที่จะนำความหวัง ความฝันมาเป็นความจริง ผู้นำที่มองเห็นการณ์ไกลจะเป็นผู้ที่มองอะไรได้กว้าง ๆ มีความอดทน มีแนวคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ซึ่งทำให้สามารถเข้าใจอะไรได้โดยใช้เวลาเพียงเล็กน้อย ผลผลิตที่ได้ก็คุ้มค่า

1.4 พฤติกรรมการณ์มีคุณธรรมและจริยธรรม (Personal Integrity) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกถึงความมีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ พุคความจริง รักษาความสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ ไว้วางใจได้ มีความยุติธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

1.5 พหุติกรรมการวางแผน (Planning) หมายถึง พหุติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษา แสดงให้เห็นถึงกระบวนการคิดล่วงหน้าเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการในอนาคต และหาวิธีที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการนั้น

1.6 พหุติกรรมการมุ่งสัมพันธ์รายบุคคล (Individualized Consideration) หมายถึง พหุติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงให้เห็นในการบริหารงานด้านการเอาใจใส่ความต้องการของ บุคลากรแต่ละคนให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆของบุคลากรเป็นรายบุคคล กระจาย อำนาจความรับผิดชอบตัดสินใจ ให้การช่วยเหลือเป็นพี่เลี้ยง เป็นผู้สอนงาน ส่งเสริมให้บุคลากร เกิด จินตนาการมีความมั่นคง มีความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง มีความรับผิดชอบและควบคุมตนเองได้

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดขึ้นเพื่อแบ่งอาณาเขตการบริหารงานด้าน การศึกษา ประกอบด้วย 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และอำเภอบาง สะพานน้อย

3. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

4. ขนาดสถานศึกษา หมายถึง ขนาดมาตรฐานของโรงเรียน ซึ่งกรมวิชาการ (อ้างถึงใน สุเทพ วงษ์เอมร, 2544 : 11) ได้พิจารณาจากจำนวนนักเรียน แบ่งออกเป็น 3 ขนาด คือ

4.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน

4.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 120-300 คน

4.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า 300 คน

ขึ้นไป

5. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา หรือ ผู้ที่รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

6. ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่มีหน้าที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย จัดการเรียนการสอนช่วงชั้นที่ 1-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

7. ประสิทธิภาพการบริหาร หมายถึง การปฏิบัติงานที่บรรลุผลสำเร็จตามภารกิจและ หน้าที่ของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดในการกระจายอำนาจการบริหารและการจัด การศึกษาไปยังสถานศึกษาโดยตรงซึ่งมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงาน งบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

7.1 การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานด้านวิชาการอย่างอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น และสามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการ การศึกษา วิเคราะห์เอกสาร นโยบายของหน่วยงานเหนือสถานศึกษา ศักยภาพปัจจุบัน ปัญหา การวางแผนพัฒนาคุณภาพวิชาการ การดำเนินการพัฒนาตามแผน การติดตาม ตรวจสอบการประเมินเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบไปด้วยขอบข่ายภารกิจ ดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน 4) การประกันคุณภาพ ภายในและมาตรฐานการศึกษา 5) การพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 6) การพัฒนา และส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 8) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

7.2 การบริหารงานงบประมาณ หมายถึง การบริหารจัดการงบประมาณโดยยึดหลักการบริหารที่มุ่งเน้นผลงาน มีความคล่องตัวควบคู่กับความโปร่งใสและความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้จากผลสำเร็จของงานและทรัพยากรที่ใช้ โดยยึดหลักกระจายอำนาจและมุ่งพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการงบประมาณตามมาตรฐานการจัดการทางการเงินทั้ง 7 ด้าน มีขอบข่ายภารกิจดังนี้ 1) การวางแผนการศึกษา 2) การวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน 3) การจัดตั้งงบประมาณ 4) การจัดสรรงบประมาณ 5) การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลประสิทธิภาพและ รายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินการ 6) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา 7) การบริหารการเงิน 8) การบริหารบัญชี 9) การบริหารพัสดุและทรัพย์สิน

7.3 การบริหารงานบุคคล หมายถึง การดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมาย ระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา บุคลากรได้รับการพัฒนา ให้มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยกระบวนการบริหารงานบุคคล ประกอบไปด้วยขอบข่ายภารกิจดังนี้ 1) วางแผนกำลังคน 2) การกำหนดตำแหน่ง และวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การเกลี้ยอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 5) การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 6) การเปลี่ยนแปลงสถานภาพวิชาชีพ 7) เงินเดือนและค่าตอบแทน 8) การเลื่อนขั้นเงินเดือน 9) การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 10) การลาศึกษาต่อ 11) การประเมินผลการปฏิบัติงาน 12) การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ 13) มาตรฐานวิชาชีพและ

จรรยาบรรณวิชาชีพครู 14) การกำหนดนโยบาย การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุและการแต่งตั้ง การปฐมนิเทศ การมอบหมายงาน การพัฒนา การให้สวัสดิการ และวินัย

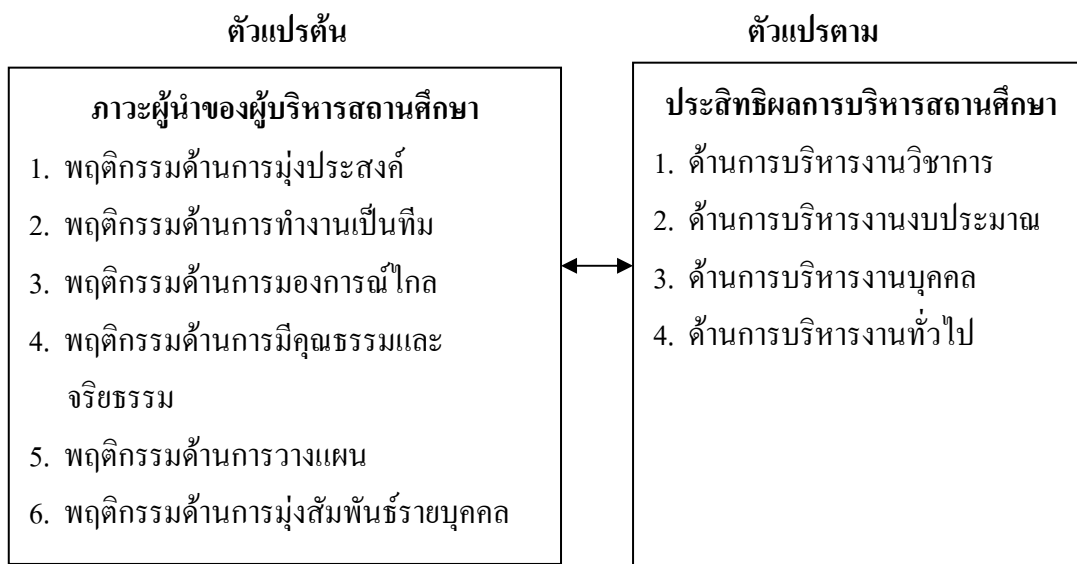
7.4 การบริหารงานทั่วไป หมายถึง การบริหารงานที่สนับสนุนงานอื่น ๆ ให้บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การดำเนินงานธุรการ งานข้อมูลสารสนเทศ งานกิจการนักเรียน งานความสัมพันธ์ชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาของสถานศึกษา วางแผนการดำเนินงานให้เหมาะสม จัดบุคลากรรับผิดชอบและพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ดำเนินงานตามแผนที่กำหนด ติดตาม ประเมินผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนา

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ตามกรอบแนวคิดภาวะผู้นำที่ได้สังเคราะห์จากแนวคิดของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ดังนี้ เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni), ยุกต์ (Yukl) บาส (Bass) แฮร์ริส, (Harris) ทิชชีและเดวานน่า (Tichy and Devanna) และเบลคและมูตัน (Blake & Mouton) ดังนั้น ผู้วิจัยได้สรุปองค์ประกอบของภาวะผู้นำ 6 ด้าน คือ พฤติกรรมด้านการมุ่งประสงค์ (Purposing) พฤติกรรมด้านการทำงานเป็นทีม (Teamwork) พฤติกรรมด้านการมองการณ์ไกล (Perspective) พฤติกรรมด้านการมีคุณธรรมและจริยธรรม (Personal Integrity) พฤติกรรมด้านการวางแผน (Planning) พฤติกรรมด้านการมุ่งสัมพันธ์รายบุคคล (Individualized Consideration)

ส่วนขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาใช้โดยใช้แนวปฏิบัติงานการจัดการศึกษาของสถานศึกษานิติบุคคล แบ่งตามโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดขอบข่ายกระจายอำนาจ การบริหารและการจัดการศึกษา 4 ด้าน ประกอบไปด้วย ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้จะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ดังนี้

1. เพื่อเป็นข้อมูลให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

2. ผลการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษา ได้นำไปใช้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีผลให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ